

Mediji i multimediji u nastavi književnosti

Naida Gadžo

SAŽETAK: U vremenu digitalizacije, vrhunca razvoja tehnike i tehnologije, kada su učenicima, njihovim odgajateljima i nastavnicima na dohvat ruke sva do sada skupljena znanja čovječanstva, tradicionalna nastava književnosti ne odgovara potrebama njenih sudionika, uvjetuje mnogobrojna odricanja učeničkih i nastavničkih zahtjeva i imperativa za kvalitetnu analizu djela, što dovodi do toga da učenici gube interes za književnost i knjigu. Rad se bavi pitanjem medija i multimedijalnosti u nastavi, nastoji ustanoviti u kojoj je mjeri nastava književnosti obogaćena kreativnim, raznovrsnim, funkcionalnim i zanimljivim nastavnim sredstvima i multimedijalnim tehnologijama, te na koji način primjena navedenog utječe na motiviranost, aktivnost, zainteresiranost učenika za časove interpretacije književnog teksta i razumijevanje sadržaja koji se usvajaju na času književnosti, kao i kakvi su stavovi i interesi učenika kada su u pitanju mediji koji im se nude. Istraživanjem je obuhvaćeno 121 učenik, od čega 63 učenika IV razreda i 58 učenika III razreda. Na osnovu učeničkih odgovora, uviđamo da prilikom interpretacije književnog teksta još uvijek dominira frontalni oblik rada, usmeno izlaganje i dijalog sudionika nastave, što rezultira time da gotovo 1/3 ispitanih učenika čita samo kad mora. Zato je neophodno izvršiti temeljitu analizu i promjenu pristupa savremenoj nastavi književnosti, te pred nju postaviti zahtjeve da koristeći prednosti savremene tehnologije i kombinujući ih sa kreativnim načinima i pristupima književnom djelu motivira učenike za aktivno učešće u nastavi interpretacije teksta i olakša komunikaciju na relaciji književno djelo-učenik, što će doprinijeti njenom potpunom ostvarenju i djelovanju na razvoj učenika.

Ključne riječi: *nastava, književnost, medij, multimedij, kreativni pristup*

Media and Multimedia teaching literature

ABSTRACT: In time of digitalization, the culmination of technique and technology development, when pupils and their teachers have all collected knowledge of mankind at their fingertips, traditional teaching literature doesn't correspond to the needs of its participants, this causes many disclaimer of student and teacher requests and imperatives for quality analysis of the works, which leads to the students lose interest in literature and the book. Theme of this work is the media and multimedia of the teaching, and trying to establish in which extent teaching literature has enriched with creative, diverse, functional and interesting teaching aids and multimedial technologies and how the application of the above affects the motivation, activity, interest in students for classes interpretation of literary text and understanding of content that they should adopt at the lessons of literature, and what are the attitudes and interests of students about media that they are offered them. The research included 121 student, 63 students in fourth grade and 58 in third grade. Based on students' responses, we can see that frontal form of teaching, verbal form and dialog still dominant during the lessons of literacy, which have results that only 1/3 interviewed students read only when they must do it. Because of that, it is necessary to do a radically analysis and change of approach to modern teaching literature, and set requirements for apply modern technologies and combine them with creative access to literature. Only if we do it, we will motivation students to active learning and interpretation of the text, and make easier communication on relationship of literary work – student. It will result its full realization and impact on the development of students.

Keywords: *teaching, literature, media, multimedia, creative approach*

UVOD

U najranijoj dobi dijete se susreće sa svojim prvim književnim djelima, koje mu majka ili nana prenose usmenim putem, dočaravajući ih raznim gestama, pokretima, mimikom, uzvicima, zvukovima, pjesmom i raspoloženjima, te na taj način omogućavaju djetetu da dosegne do čarobnog svijeta knjige i pisane riječi kao simbola neiscrpnog vrela ljudske mudrosti i emocije. Već tada, pri prvom susretu sa pričom, bajkom, basnom, pjesmom, započinje književni odgoj djeteta, koji se poslije nastavlja i ostvaruje kroz plansku, organizovanu i sistematsku djelatnost, dakle u nastavi, gdje se kroz

kvalitetno izvedenu interpretaciju književnog teksta omogućava ostvarivanje mnogobrojnih i kompleksnih obrazovnih, odgojnih i funkcionalnih zadataka nastave, koji su u funkciji plemenitog cilja – razvoja čovjeka i čovječnosti.

Kada su u pitanju obrazovni zadaci učenik se upoznaje sa velikim brojem književno-umjetničkih djela domaćih autora, ali i autora iz različitih zemalja i dijelova svijeta, te na taj način stiže osnovne predodžbe o kulturološkim uvjetima i mjestu iz kojeg je djelo poteklo, kao i o književnim karakteristikama, osobnostima i stvaralaštvu autora, usvaja osnovne književno-teorijske

pojmove predviđene programom, zapaža jezičke, stilske, gramatičke i kompozicione elemente samog djela.

Glavna svrha realizacije odgojnih zadataka jeste humanizovanje i socijalizovanje ličnosti, koje započinje stvaranjem poticajne sredine i uslova za emocionalno doživljavanje djela, njegovih estetskih i umjetničkih vrijednosti te izražavanje vlastitog doživljaja djela. Poticajna sredina je ona sredina u kojoj se dijete osjeća sretno, zadovoljno i sigurno, u kojoj saraduje i uči sa svojim vršnjacima, ostvaruje kvalitetnu interakciju i komunikaciju sa ostalim pripadnicima te sredine, čime se ostvaruje i pospješuje njegova socijalizacija i doprinosi daljem razvoju socijalnih kompetencija. Pomoću književno-umjetničkih tekstova moguće je i potrebno djelovati na usvajanje i razvijanje moralnih karakteristika učenika: kroz razgovor i karakterizaciju likova, njihovih postupaka, iznošenjem vlastitih stavova o liku, uživljavanje u likove i sl. učenici usvajaju pozitivne navike, načela i postupke kulturnog i moralnog ponašanja i osobine kao što su iskrenost, istinoljubivost, pravičnost, patriotizam, tolerancija, solidarnost, humanizam...

Važan aspekt odgojnih zadataka jeste i estetski odgoj koji obuhvata uočavanje i vrednovanje estetskih elemenata književno-umjetničkog djela, razvijanje i njegovanje ljubavi prema književnoj umjetnosti, razvijanje književnog i umjetničkog ukusa, stvaranje čitalačkih navika, obogaćivanje rječnika i govorn iskaza.

Funkcionalni ciljevi podrazumijevaju razvoj perceptivnih, intelektualnih, praktičnih i izražajnih sposobnosti: sposobnost opažanja, pamćenja, pažnje, mašte, interesa, motivacije, stvaralačkog i kritičkog mišljenja, misaonih radnji i operacija, razvijanje govorne kulture i pismenosti, uočavanja uzročno-posljedičnih veza i odnosa, razvijanje istraživačkog duha, formiranja naučnog pogleda na svijet, poticanje stvaralačke aktivnosti učenika...

Iz navedenog spektra ciljeva i zadataka koje treba ostvariti proizilazi značaj i važnost nastave književnosti, koja treba biti kvalitetno osmišljena i realizovana te usmjerena ka analizi samog književnog djela. Pri tome, veliki značaj i pažnju treba posvetiti pravilnom i funkcionalnom izboru nastavnih sredstava-medija i multimedija, koji imaju presudnu ulogu, kako u recepciji, doživljavanju i prihvatanju književnog djela, tako i u svim ostalim segmentima nastave jezika i književnosti.

MEDIJI I MULTIMEDIJI U NASTAVI JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI

Kreativni pristup podrazumijeva nastavnikovo umijeće uspješnog planiranja i kombiniranja dinamičnih metoda, oblika rada, osmišljavanje novih, efikasnijih i funkcionalnijih sredstava, primjenu savremenih medija, multimedija i tehnologije u interpretaciji književnog djela u razrednoj nastavi što doprinosi poboljšanje kvalitete nastave, koja će biti u funkciji osposobljavanja učenika za razumijevanje i doživljavanje teksta, što će u velikoj mjeri usloviti pobuđivanje učeničkih književnih interesa te ukazati na koje je načine moguće motivisati učenike za aktivno učešće u radu na nastavi i kod kuće i stvaralačko izražavanje.

Izbjegavanjem šablona u nastavi, jednostranih pristupa i ponavljajućih rituala u obradi djela, nudeći

učenicima raznovrsne sadržaje i aktivnosti, prebacujući akcenat sa nastavnikovog izlaganja i tumačenja na učenički samostalan rad, iznošenje ideja i postavljanje pitanja, otvaranjem rasprava i diskusija, izvođenjem zaključaka i generalizacija, te raznim vidovima stvaralaštva, moguće je u potpunosti iscrpiti vrijednosti i mogućnosti književno-umjetničkog teksta, tako djelovati na kognitivnu, emotivnu i psiho-motoričku domenu ličnosti i ostvariti predviđene nastavne ciljeve.

U svemu tome ključnu ulogu ima izbor i primjena nastavnih sredstava i pomagala, koji moraju udovoljavati zahtjevima postavljenih ciljeva, zadataka, mogućnosti učenika, savremenim standardima i tehničkoj opremljenosti škole.

Nastavna sredstva, prema Muminoviću (2013), su didaktički oblikovana izvorna stvarnost, posrednici ili medijatori u nastavnoj spoznaji, koji doprinose unapređenju odgoja, obrazovanja i nastave.

Stevanović (1998) nastavna sredstva objašnjava kao didaktički oblikovane predmete, modele, sprave, slike i crteže koji omogućavaju da se nastavni proces što uspješnije i očiglednije planira, realizira i vrednuje. Upotreba nastavnih sredstava zavisi od tehničkih nastavnih sredstava- nastavnih pomagala.

Nastavna pomagala, Lučić (2008), razvrstava na elektronske uređaje (dijaprojektor, grafoskop, kasetofon, televizija, računar, elektronička učionica, strojevi za preslikavanje i umnožavanje) i svakodnevna nastavna pomagala (pribor za pisanje, olovke, bojice, kreda, tabla, muzički instrumenti...).

U novije vrijeme, termin nastavna sredstva, koji obuhvata i objedinjuje sve didaktički oblikovane i prilagođene izvore znanja, kao i didaktički transformiranu izvornu stvarnost ili njene dijelove, koji se primjenjuju u nastavi i za potrebe nastave, se sve više zamjenjuje modernijim nazivom medij. Funkcija medija, u didaktici, jeste „prenošenje i posredovanje informacija u nekoj specifično didaktičkoj refleksivnoj odnosno intencionalnoj vezi“ (Dohmen, 1976, prema Bogonar i Matijević, 2002).

Postoje brojne klasifikacije medija u nastavi, koje se izvode prema različitim kriterijima, međutim, najčešća podjela nastavnih medija u svojoj osnovi ima čula kojim se percipiraju i doživljaju podražaji tih sredstava, te obuhvata vizualne, tekstualne, auditivne i audiovizuelne medije.

Kombinacijom dva ili više medija ostvaruje se multimedijalni pristup, pod kojim Bačeković-Mitrović i Velički (2014) podrazumijevaju mogućnost povezivanja različitih medija na jednoj korisničkoj podlozi, te objašnjavaju termin interaktivna multimedijalnost kao mogućnost aktivnog odnosa medija i korisnika.. Prema tome pojam multimedijalnost u nastavi podrazumijeva zajedničko djelovanje dva ili više nastavnih medija, koji se u svom djelovanju dopunjavaju i obogaćuju, ali se zahtjeva i interakcija između učenika, učitelja i medija u nastavnom procesu. Pri kombinaciji i upotrebi određenih medija, u multimedijalnom pristupu, od velike važnosti je naglasiti da se mediji, kao što je spomenuto, nadopunjuju i obogaćuju, i pri tome ne ponavljaju iste informacije na dva ili više različitih načina zavisno od broja medija koji se koriste.

Osman, Matasić i Marić (2009) pojam multimedij objašnjavaju kao upotrebu računara za prikaz različitih

medija kao što su zvuk, tekst, grafika, animacija i video, koji su povezani u jednu cjelinu. Za takvu postavljenu primjenu multimedijalnosti u nastavi potrebno je imati učionicu opremljenu računarima za učenike i učitelja, koji će biti međusobno povezani u jednu lokalnu mrežu, koja će se modemima povezivati sa širom rasprostranjenu mrežom i sa internetom, te je potrebno imati i štampač.

Danas, pojam multimedija često primjenjujemo za objašnjavanje upotrebe informacijsko-komunikacionih tehnologija u nastavi (ICT), koje u svojoj osnovi imaju primjenu svjetske mreže koja povezuje računare i računalne veze cijelog svijeta – interneta. Pod tim podrazumijevamo primjenu mobitela, tableta, računara i obrazovnih softvera namjenjenih tim uređajima. Takvi obrazovni softveri nude izuzetno zanimljive, zabavne, edukativne i primamljive sadržaje, visoko kvalitetne audio i vizuelne efekte (3D, 7D), određeni stepen interakcije, u različitim vrstama video igrice, kvizova, interaktivnih strategija učenja i sl., omogućavaju komunikaciju između učenika, učenika i nastavnika, kao i komunikaciju sa učenicima i nastavnicima drugih škola, čak i drugih područja, te pružaju pristup informacijama u najvećoj bazi podataka na svijetu. Zbog svoje multimedijalnosti i popularnosti, naročito među djecom i omladinom, sve je češća upotreba interneta i u školskoj učionici, kao i različitim vidovima izvanučioničke nastave i vannastavnih aktivnosti. Rosandić (2005) smatra da pojava tih novih medija, nove obrazovne tehnologije i savremenih vidova medijske prezentacije sadržaja, zahtijeva i nove postupke u didaktičkom oblikovanju nastavnih sadržaja.

Sagledavajući mogućnosti primjene takvih uređaja, efikasnost, ekonomičnost, te polazeći od interesa učenika, mnoge škole današnjice su široko otvorile vrata te im poželjela dobrodošlicu u učionice. Međutim, i pored uvođenja interneta, koji uspješno ispunjava zahtjeve nastavnog sredstva kao multimedija, u školama se opravdano, neizostavno i svrsishodno primjenjuju i ostali nastavni mediji.

Istraživanje o utjecaju primjene različitih medija u nastavi književnosti na učeničke interese, percepciju i doživljavanje djela

Cilj istraživanja je ustanoviti u kojoj je mjeri nastava književnosti obogaćena kreativnim, raznovrsnim, funkcionalnim i zanimljivim nastavnim sredstvima i multimedijalnim tehnologijama, na koji način primjena navedenog utječe na motiviranost, aktivnost, zainteresiranost učenika/ učenica za časove interpretacije književnog teksta i razumijevanje sadržaja koji se usvajaju na času književnosti, te uporediti rezultate mjerenja dobivena u dva vremenska razdoblja.

Pretpostavka je da će učestala primjena raznovrsnih, funkcionalnih i kreativno osmišljenih nastavnih sredstava i pomagala, prilagođenih receptivnih i spoznajnim mogućnostima učenika, dinamična kombinacija i izmjena metoda i oblika rada, povećana aktivnost i učešće učenika u radu i organizaciji rada doprinijeti većoj zainteresiranosti i motiviranosti učenika za rad, većoj produktivnosti i kvalitetnijim rezultatima rada, što će na kraju rezultirati ostvarenju najznačajnijih odgojnih, obrazovnih i funkcionalnih zadataka nastave književnosti.

Istraživanje je provedeno 2012. godine i 2017. godine, a obuhvatilo je 100 učenika četvrtog, šestog i

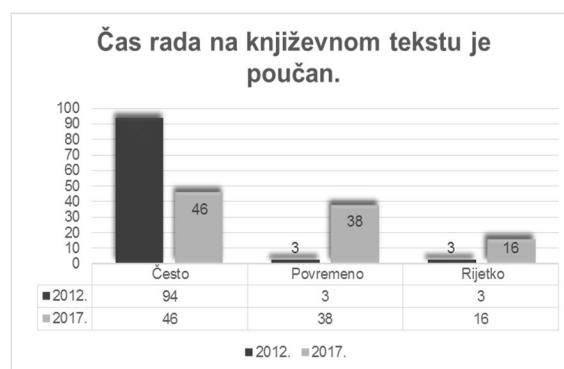
osmog razreda. Instrument istraživanja je anketni list za učenicke. Anketni list sadrži 15 tvrdnji koje se odnose na čas interpretacije književnog teksta, a uključuju primjenu, izmjenu i kombinaciju raznovrsnih metoda rada, nastavnih sredstava (slike, fotografije, ilustracije, muzičke kompozicije, filmovi, maske, kostimi, nastavni listovi) i pomagala (televizija, računar), aktivnost učenika na času i zadatke za samostalan rad učenika u vidu nastavnih listova i sličnih tekstualnih materijala, odnos učenika prema času književnosti, te njihove sklonosti prema književnosti uopće. Rezultati provedenog istraživanja su slijedeći:

Na tvrdnju *Čas rada na književnom tekstu je zanimljiv*, 2012. godine 61 učenik misli da je čas zanimljiv često, a samo 2 učenika smatra da je čas rijetko zanimljiv. U 2017. godini 21 učenik smatra da je čas često zanimljiv dok čak 38 učenik smatra da je čas rijetko zanimljiv.

Dijagram 1. (Gadžo, 2017)

Za tvrdnju *Čas rada na književnom tekstu je poučan* čak 94 učenika izjasnilo se za često, pri anketiranju 2012. godine dok su se samo po 3 učenika izjasnila za stepene povremeno i rijetko. Tokom 2017. godine povećava se broj učenika koji odgovaraju sa povremeno (38) i rijetko (16).

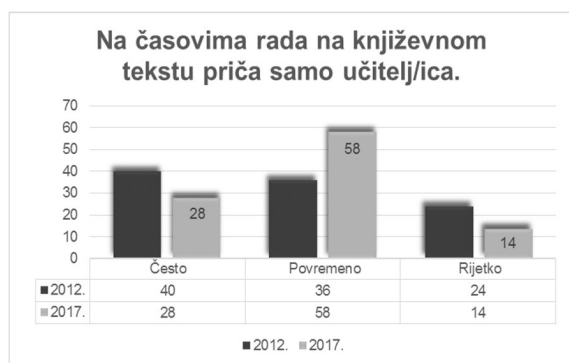
Dijagram 2. (Gadžo, 2017)

Kada je u pitanju tvrdnja *Razumijem tekst o kojem govorimo na času* smanjuje se broj učenika koji tekst razumiju često, dok se povećava broj učenika koji tekst razumiju rijetko.

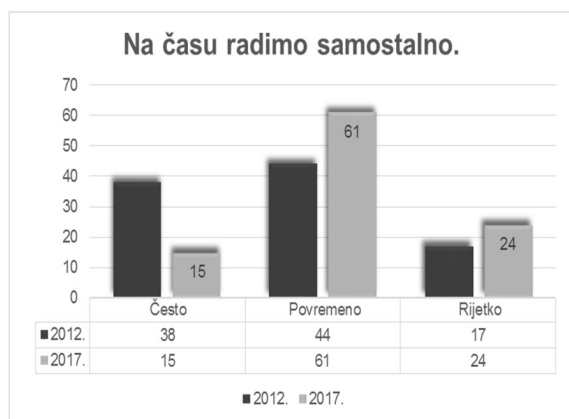
Dijagram 3. (Gadžo, 2017)

Na tvrdnju *Na časovima rada na književnom tekstu priča samo učitelj/ica* pri anketiranju 2012. godine 40 učenika je odgovorilo sa često, 36 učenika sa povremeno a 24 učenika sa rijetko, dok je pri anketiranju 2017. godine 28 učenika odgovorilo sa često, 58 sa povremeno, a 14 sa rijetko.

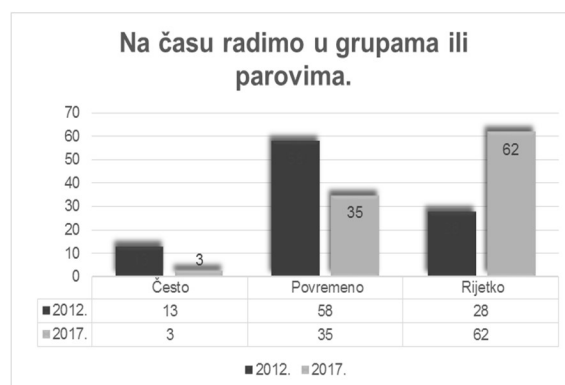
Dijagram 4. (Gadžo, 2017)

Za tvrdnju *Na času radimo samostalno* godine, možemo zaključiti da se povećao broj učenika koji povremeno i rijetko rade samostalno, dok se smanjio broj učenika koji često rade samostalno.

Dijagram 5. (Gadžo, 2017)

Samo 3 učenika su odgovorila da često rade u grupama ili parovima, u odnosu na 13 učenika iz 2012. godine, dok se povećao broj učeničkih odgovora rijetko.

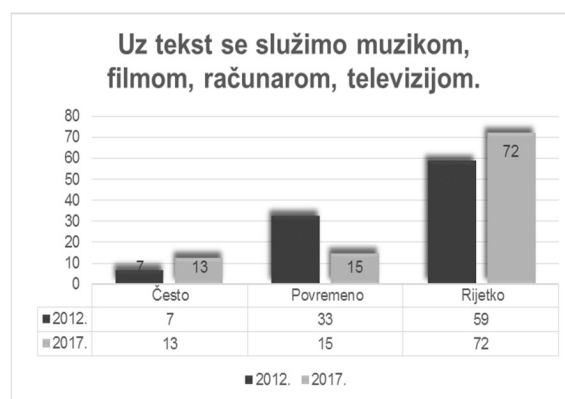
Dijagram 6. (Gadžo, 2017)

Za tvrdnju *Uz tekst se služimo slikama, fotografijama, ilustracijama* 16 (27) učenika navelo je da se navedenim nastavnim sredstvima služe često, 39 (33) učenika je navelo da se tim sredstvima služe povremeno, dok su čak 43 (40) učenika izjavila da ta sredstva rijetko koriste na času rada na književnom tekstu.

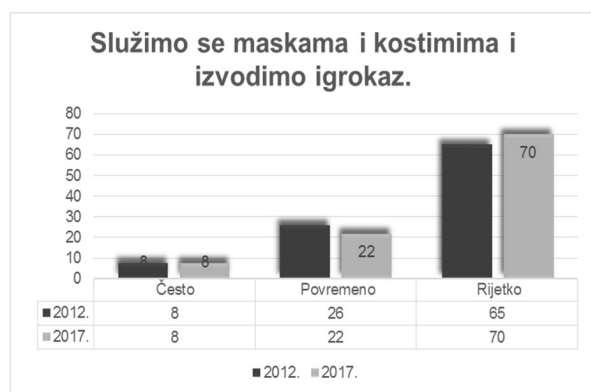
Dijagram 7. (Gadžo, 2017)

Na tvrdnju *Uz tekst se služimo muzikom, filmom, računarom, televizijom* možemo zaključiti da se učenici rijetko služe navedenim medijima.

Dijagram 8. (Gadžo, 2017)

Kada je u pitanju tvrdnja *Služimo se maskama i kostimima i izvodimo igrokaz* često, možemo zaključiti da se u oba slučaja učenici zasigurno rijetko služe maskama i kostimima, te izvede igrokaze.

Dijagram 9. (Gadžo, 2017)

Na tvrdnju *Na času rada na književnom tekstu koristimo nastavne listove za stepen često opredjelio se 31 (15) učenika, 50 (38) učenika se opredjelilo za stepen povremeno, a njih 18 (47) je zaokružilo stepen rijetko, dok jedan učenik nije dao odgovor na ovu tvrdnju.*

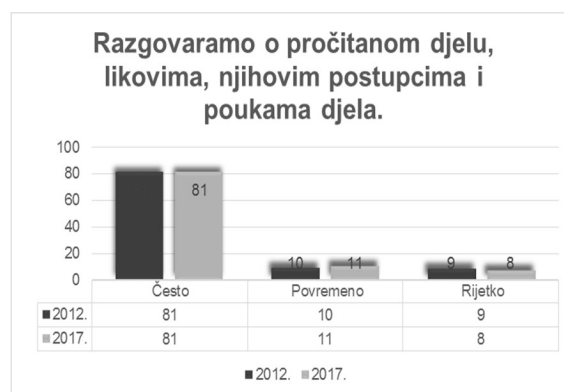
Dijagram 10. (Gadžo, 2017)

Za tvrdnju *Sadržaj i doživljaj teksta predstavljamo crtežom* možemo zaključiti da se povećao broj učeničkih odgovora rijetko nauštrb odgovora često, dok je isti broj učeničkih odgovora povremeno.

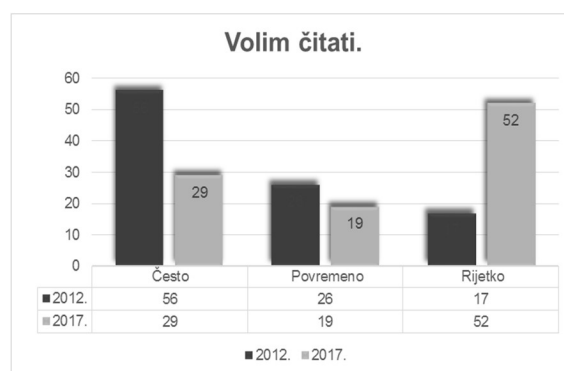
Dijagram 11. (Gadžo, 2017)

Kada je u pitanju ova tvrdnja vidi se da nema većih razlika u odgovorima učenika, čime možemo zaključiti da se na časovima književnosti razgovara o djelu i njegovim segmentima.

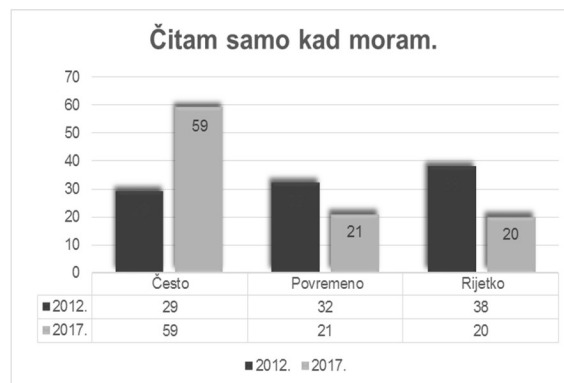

Dijagram 12. (Gadžo, 2017.)

Iz posljednjih tvrdnji zaključujemo da se smanjio broj učenika koji vole čitati, dok se isto vreme povećao broj učenika koji čitaju samo kad moraju.

Dijagram 13. (Gadžo, 2017)

Dijagram 14. (Gadžo, 2017)

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Književni tekst je neiscrpno vrelo odgojno-obrazovnih vrijednosti, a nastava književnosti nam pomaže i omogućava da ih uočimo i na što bolji način iskoristimo u cilju oplemenjivanja ličnosti učenika.

S obzirom da tradicionalna nastava književnosti više ne odgovara savremenim zahtjevima i njenim izvođenjem nije moguće u potpunosti ostvariti željene ciljeve i zadatke, potrebno je primijeniti drugačiji i savremeniji pristup interpretaciji književnog teksta, koji polazi od književnih interesa djece, uvažava njihove recepcijske mogućnosti i istovremeno nudeći raznovrsne i bogate sadržaje, na novi i kreativno osmišljeni način angažuje sve sfere ličnosti učenika. Kreativni pristup nastavi književnosti podrazumijeva i zahtjeva da nastava

bude tako organizirana da učenicima nudi raznovrsne i planski osmišljene aktivnosti i sadržaje, prilagođene njihovom uzrastu, vrsti književnog teksta koji se interpretira kao i cilju i zadacima koji se žele ostvariti, a koje će se često smjenjivati unoseći tako u nastavu osvježene i zadržavajući pažnju učenika. Aktivnosti moraju biti osmišljene tako da misaono angažuju učenike i da ih potaknu na aktivno učešće u radu kako bi se mogle uočiti i u potpunosti iskoristiti sve vrijednosti koje jedno književno djelo nudi. Jedan od imperativa savremene nastave književnosti je i primjena savremenih medija u vidu ilustracija, slika, fotografija, aplikacija, filmova, muzičkih i drugih audio zapisa, računara, interneta i sl. sa naglaskom na multimedijalnosti. Na taj način se iskorištavaju prednosti tehnike i tehnologije za što potpuniju književnu analizu, nasuprot mišljenjima da razvoj tehnike i tehnologije zapravo udaljava učenike od knjiga i smanjuje njihov interes za čitanjem.

Mogućnosti unošenja inovacija u nastavu su brojne, a od nastavnika, njegovih ideja i stvaralačkih sposobnosti zavisi u kojoj će mjeri biti zastupljene u nastavnom procesu.

Ukoliko nastava bude odgovarala navedenim zahtjevima njeni učinci će zasigurno biti bolji, učenička znanja produktivnija, vrijednosti trajno usvojene, a

ljubav prema knjizi i književnosti utkana u dječiju ličnost postat će cjeloživotna karakteristika.

LITERATURA

- Bačeković-Mitrović, D. i Velički, V. (2014). Mišljenja učitelja razredne nastave o jezičnim osobitostima softvera za početno čitanje na hrvatskome jeziku. *Napredak: časopis za pedagoški teoriju i praksu*, 15(4), 399-417.
- Bognar, L. i Matijević, M. (2002). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Lučić, K. (2005). *Prožimanje riječi, slike i glazbe u metodici književnosti u razrednoj nastavi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Muminović, H. (2013). *Osnovi didaktike*. Sarajevo: Centar za napredne studije.
- Osman, A., Matasić, I. i Marić, J. (2009). Engleski jezik u multimedijskoj učionici. U K. Munk (ur.), *Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju, Knjiga radova – Priručnik za sadašnje i buduće učiteljice i učitelje* (str. 286-296). Zagreb: Profil International.
- Rošandić, D. (2005). *Metodika književnog odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Stevanović, M. (1998). *Didaktika*. Tuzla: R&S.

INFORMACIJE O AUTORU

Naida Gadžo

JU OŠ „Aleksa Šantić“, Branislava Nušića 95, Sarajevo
e-mail: naidagadzo@yahoo.com